

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

Сергій Токарєв

●

КОРОПСЬКА СОТНЯ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII-XVIII СТОЛІТЬ

Національна революція середини XVII ст. вивела Україну на якісно новий рівень суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. У ході Визвольної війни з Річчю Посполитою постала козацька держава, аналогів якій не було, мабуть, у всій Європі. Унікальність її полягала в тому, що, виникнувши як сукупність військових адміністративно-територіальних одиниць - полків у військовий час, держава перетворилась у цілком життєздатне політичне утворення зі своєрідною адміністративно-територіальною системою. Унікальність козацької держави була ще й у тому, що вона утворилась за доби утвердження абсолютних монархій у Європі, але мала демократичну форму правління. Українська держава - Військо Запорозьке - зазнала протягом другої половини XVII-XVIII ст. відчутної еволюції, пов'язаної з її перебуванням у складі Російської імперії. І хоча козацька держава зберегла всі атрибути незалежності, вона аж ніяк не вписувалася в устрій Російської імперії, що стала на шлях централізації. У ній вже не було місця для таких автономних утворень, як Гетьманщина.

Дослідження історії будь-якої країни неможливе без студіювання історії її регіонів. Вивчаючи адміністративно-територіальні одиниці - полки й сотні, можна повною мірою простежити реалізацію внутрішньої політики держави на місцях, еволюцію суспільно-політичного устрою, соціально-економічний розвиток окремих територій. У цьому контексті значний інтерес становить історія Коропської сотні Ніжинського полку, що відіграла помітну роль у житті Української козацької держави.

Порушена проблема не знайшла належного висвітлення у літературі. Серед дослідників коропської старовини дореволюційного періоду чільне місце належить О.Лазаревському¹ та В.Модзалевському². За радянського часу до історії Коропщини принципово зверталися В.Дядиченко³ та О.Апанович⁴. Окремі аспекти історії Коропів та його околиць висвітлено у студіях В.Кривошеї⁵, І.Ситого⁶, О.Коваленка⁷, С.Павленка⁸, П.Пирога⁹, оприлюднених уже після здобуття Україною незалежності.

В адміністративному відношенні Коропська сотня належала до складу Ніжинського полку. Найвірогіднішою датою створення Коропської сотні вважається 1658 р. - саме цим роком датовані документи, в яких уперше згадуються коропські сотники¹⁰. У 1672 р. до її складу увійшла частина Рождественської сотні, яка існувала з 1654 р. у складі того ж таки Ніжинського полку, а саме села Рождественське, Карильське, Краснопілля¹¹. У 1729-1730 рр. сотня складалася з міста Короп, сіл Риботин, Сохачі, Лукнів, Райгородок, Рождественське, Білка, Краснопілля, Бужанка, Жорнівка¹². У цьому переліку не знаходимо села Карильського. Невідомо, з якої причини не згадуються села Обтов та Погорілівка. Згідно з ревізією Ніжинського полку 1736 р. серед населених пунктів сотні знову згадуються села Карильське, Обтов, Погорілівка та уперше - Царівка¹³. У середині 50-х рр. XVIII ст. у складі сотні з'являється село Рижки¹⁴. Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр. згадує у складі сотні також села Велику Кошелівку, Змітневе, Калачі, Ксендзівку, Купчичі, Нехаївку, Попівку, Шабалинове, хутори біля села Курилівка, в урочищі Крути, хутори Лутавський та Рудні, урочище Лиса Гора¹⁵. Усі ці

населені пункти перебували у складі сотні протягом нетривалого часу, бо опис Новгород-Сіверського намісництва (1779-1781 рр.) не вказує на їх приналежність до Коропської сотні. Також в опису не згадується Бужанка, яка у другій половині XVIII ст. відійшла до складу Понорницької сотні¹⁶.

Центр Коропської сотні - містечко Короп - було розташоване на р. Короп. Гіпотеза про те, що Короп виник на місці давньоруського Хоробора, який згадувався у літописах під 1153 і 1159 рр.¹⁷, останнім часом заперечується фахівцями-археологами. Натомість, на думку П. Кулаковського, Короп був заснований у середині 1640-х рр. з ініціативи О. Пісочинського¹⁸. Містечко не згадується у присяжних книгах 1654 р. Наприкінці XVIII ст. Короп мав 5 основних вулиць, до яких прилягали та перехрещувались невеликі безіменні вулички і провулки. Вулиця Борова починалась від соборної Троїцької церкви і йшла у напрямку на місто Кролевець. Від тієї ж соборної церкви починалася Краснопільська вулиця. Від адміністративних будівель у центрі Коропа у напрямку на Батурин була прокладена вулиця Могиленьська. Від соборної Троїцької церкви починалася також Михайлівська вулиця, що вела у напрямку до містечка Нові Млини. Нарешті, Закоропська вулиця була прокладена вздовж річки Короп і йшла у напрямку села Оболоння Понорницької сотні Чернігівського полку. На той час у Коропі було 8 церков, 3 громадські будівлі, 24 кузні, 6 лазень торговельних та партикулярних, 229 винокурень, 2 пивоварні, 9 солодовень, 2 цегляних заводи, 9 воскобоєнь, 6 магістратських лавок, 139 лавок різночинських, 6 магістратських і 3 різночинські поташні, 7 шкіл, 7 богадільень і 7 дзвіниць. Духовним особам належала 21 будівля, шляхті - 25, купцям - 6, козакам - 244, міщанам - 540, різночинцям - 5219.

Село Риботин було заселене одночасно із сотенним центром. За присяжними книгами 1654 р. Риботин не значиться²⁰. Гетьман Д.Многogrішний своїм універсалом від 12 березня 1669 р. віддав село на утримання коропської ратуші²¹. За І.Самойловича у 1672 р. Риботин був переданий на утримання «військової армати».

Село Сохачі розташовувалось поблизу затоки Десни, за 7 верст від Коропа. Воно відоме з кінця XIV ст., якщо вірити записаному у родоводі Глинських переказу. Давнє заселення Сохачів підтверджується його місцезнаходженням біля невеликої Деснянської затоки.

Село Райгородок на Десні згадується у присяжних книгах 1654 р. На тоді у селі була Преображенська церква та проживали 22 козаки і 45 міщан. Неповдалі від села існував залишок давнього поселення - «городок».

Село Жорновка на річці Гнилиця (затока Десни) було відоме з середини XVI ст. (село «Жорноков» згадується у царській грамоті 1552 р. Новгород-Сіверському монастирю). У присяжних книгах 1654 р. село не згадується²². У 1669 р. Д.Многogrішний своїм універсалом передав село на утримання коропської ратуші²³.

Село Царівка на річці Короп містилося на «великому тракті», котрий ішов із Батурина через Короп за Десну. На цій дорозі, між Жорновкою та Райгородком, протікала річка Короп, через яку була влаштована гребля, котра називалась Царівською. За свідченням О.Лазаревського, коропська старшина, турбуючись про задовільний стан греблі, виклопотала у І.Мазепи у вересні 1687 р. універсал, за яким лагодження греблі покладалось на коропських міщан. Біля цієї греблі був облаштований млин, поряд з яким вже наприкінці XVII ст. утворилось невелике поселення, що отримало назву Царівка.

Село Бужанка, хоча і простягалось на правому березі Десни, входило до складу Коропської сотні. Заснування Бужанки відносять до початку XVII ст. Є відомості, що Бужанка була заснована переселенцями з Правобережної України.

Село Рождественське розташовувалося за 12 верст від Коропа. На думку О.Лазаревського, воно було заселене не пізніше XVI ст. тими «московськими боярами», у яких на берегах Десни до Деулінського перемир'я були значні маєтки²⁴. Присяжні книги 1654 р. вказують, що Рождественське стоїть на Ржавці, а «ржавцями» називали залишки напіввисохлих річок. Захищене з півдня болотами, Рождественське було зручним місцем для влаштування тут «острожка» - «да в том местечке, по Ржавцу, поставлен острожек; около того острожка со всех четырёх сторон сделан ров». На той час у Рождественському була дерев'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці²⁵. Під захистом «острожка» в Рождественському виникло настільки значне поселення, що вже у 1654 р. воно значилось «містечком» та центром окремої Рождественської сотні.

Село Карильське лежало за 6 верст від Коропа на протоці Накот. Село заселене,

напевно, на початку XVII ст.²⁶. Згідно з присяжними книгами 1654 р., у Карильському була Преображенська церква і 18 козацьких дворів²⁷.

Село Обтов на річці Реті, на думку О. Лазаревського, було засноване на початку XVII ст. У першій половині століття воно належало полковнику Вишлю. За присяжними книгами 1654 р. Обтов не згадується, але у 1656 р. село було надане П.Забілі.

Сільце Погорілівка стояло на річці Османь. Воно було пожалуване П.Забілі того ж таки 1656 р.

Село Лукнів, на думку О.Лазаревського, належало до дуже старих поселень. За присяжними книгами 1654 р. Лукнів не згадується, але те, що він у цей час уже існував, видно зі свідчення лукнівського священика про розорення села у 1661 р. татарами²⁸.

Село Краснопілля також належить до дуже старих поселень. Згідно з присяжними книгами 1654 р., у селі була церква Успіння Богородиці²⁹.

Село Билка стояло на протоці Билка, яку можна вважати залишком річки. Село не зазначене у присяжних книгах 1654 р., якщо лише Билка не названа у них «Очавулиним», котре повинно було знаходитися поблизу Рождественського³⁰.

Крім вказаних населених пунктів, на території Коропської сотні розташовувалися 23 хутори, найбільшими з яких були Оверківщина, Ворожбитівщина, Комендатівщина, Дяківщина.³¹

Коропську сотню не обминули найважливіші події історії України XVII - першої половини XVIII ст. Основним фактором, що вплинуло на політичну історію сотні, було її географічне розташування в межиріччі Десни і Сейму. Це зумовило дещо відособлене становище сотні. Іншим важливим фактором політичного життя сотні стала її близькість до обох гетьманських столиць - Батурина та Глухова, що привертало до неї увагу багатьох вищих керівників Гетьманщини.

У 1658 р. під час громадянської війни в Гетьманщині Короп був зруйнований за підтримки І.Виговського³². Під час лівобережного походу короля Яна-Казимира у 1663-1664 рр. польське військо після нетривалого супротиву оборонців 8 січня 1664 р. оволоділо Коропом³³. Внаслідок контрнаступу російського і козацького війська Короп, «о котрій с татарами бой немалій бил», невдовзі був звільнений³⁴. Місцеві жителі взяли активну участь в антимосковському повстанні 1668 р³⁵. Не дивно, отже, що за таких обставин міське господарство прийшло в занепад. Тому гетьман Д.Многогрішний 12 березня 1669 р. видав універсал мешканцям міста, спрямований на його відродження³⁶. Цей універсал мав неабияке значення для подальшої розбудови Коропа, сприяв його швидкому відродженню, розвитку ремесел і промислів, зорієнтованих на військові потреби.

Коропська сотня разом із Новомлинською, Кролевецькою, Воронізькою і Ямпільською сотнями Ніжинського полку належала до так званих «засеймських» сотень. Козаки цих сотень залучалися до охорони гетьмана і становили окрему військову одиницю. На чолі її стояв командир, незалежний від полковника. Сотні підлягали особисто гетьману і були його особистою гвардією. Зазвичай у далеких походах ці сотні участі не брали³⁷. Як правило, під час походів козацького війська вони стояли вздовж берегів Дніпра для захисту кордонів від можливих татарських нападів³⁸. І все ж, місцева людність відчувала загрозу з боку войовничих сусідів. Так, на початку 1693 р. жителі Коропської та Воронізької сотень, дізнавшись про похід кримської і білгородської орди в Україну, «почали впадати у смуту і тривожитись». За свідченням С.Величка, зважаючи на це, І.Мазепа 8 лютого 1693 р. видав універсал мешканцям цих двох сотень, в якому запевняв їх у цілковитій безпеці: «упевнюємо всіх старших і менших і обнадіюємо, щоб ви ... жили, нічим не тривожачись, надійно й безпечно в своїх домівках ... оскільки за нашим рейментарським розпорядженням всюди по містах, які стоять на дніпровому березі, розкладено полки для всенародної оборони нашого малоросійського краю»³⁹.

Розвиток Коропа був пов'язаний із розміщенням на території сотні генеральної та полкової артилерії, потреби якої забезпечували міста та села в районі її дислокування. Так, згідно з Конотопськими статтями 1672 р., І.Самойлович, який мав свою резиденцію в Батурині, для утримання артилерії виділив Короп, напевне тому, що він був розташований неподалік від столиці. Відтоді Короп надовго залишився в ролі міста, податки з якого йшли на утримання «військової армати»⁴⁰. Селянське та козацьке населення Коропа та інших приписаних до «армати» сіл сплачувало грошові та

натуральні податки на потреби артилерії⁴¹. За І.Мазепи артилерія утримувалася за рахунок Коропа та сіл Риботина, Сохачів, Райгородка та Лукнова⁴². Тоді ж Короп став місцем проведення неформальних зустрічей гетьмана і старшини⁴³. Відомо, що у січні 1698 р. у маєтку значного військового товариша Івана Забіли, який мешкав у місті, відбулася зустріч гетьмана і наближених до нього представників генеральної та полкової старшини⁴⁴.

Обов'язок утримання артилерії залишався за Коропом до 1718 р., коли місто з трьома селами (Краснопілля, Билка, Рождественське) було пожалуване гетьману І.Скоропадському. Це сталося напевно тому, що після поразки повстання І.Мазепи артилерія в Україні практично припинила існування. Значна частина гармат була захоплена імператором Петром I і шведами, а те, що залишилося, перебувало у цілком незадовільному стані⁴⁵.

Проте існування козацького війська без артилерії за умов, коли довкола України безперервно спалахували збройні конфлікти, було явищем ненормальним і довго тривати не могло⁴⁶. Гетьман Д.Апостол у 1727 р. конфіскував Короп у вдови І.Скоропадського⁴⁷, яка володіла ним після смерті чоловіка, і знову передав місто на утримання артилерії.

У 1734 р. імператриця Анна Іоанівна видала указ князю О.Шаховському про покращення обслуговування козацької артилерії⁴⁸. Він, зокрема, засвідчував, що Короп тоді мав утримувати не лише Генеральну, але й полкову артилерію і що порох зберігався і, можливо, вироблявся у Коропі або поблизу нього⁴⁹. «Військова армата» була остаточно ліквідована після 1782 р.

Населення Коропа та сіл, які утримували артилерію, окрім сплати податків на потреби «армати», залучалося також до її обслуговування. Спочатку пушкарі й «армаші», як особлива категорія місцевого населення, не виокремлювались у джерелах. У ревізіях 1723-1732 рр. вони «розчинялись» у складі козацького населення, і лише починаючи з ревізії 1734 р. пушкарі згадуються окремо від козаків, причому вони звільняються від сплати «сустенции консистентовой», тобто від податків на утримання російського війська, розквартированого в Гетьманщині. Поступово гармаші та пушкарі виділилися в особливу групу, яка до кінця XVIII ст. значно зросла. Вони проживали у місцях, пов'язаних з розташуванням козацької артилерії. Звичайно, найбільше пушкарів знаходимо в ревізіях Коропа і тих сіл, які обслуговували військову артилерію. У другій половині XVIII ст. значна частина пушкарів осіла в селі Рождественському. Після ліквідації військової артилерії вони втратили своє привілейоване становище і під час ревізії 1782 р. були віднесені до казенних селян⁵⁰.

Основу економічного життя Коропської сотні становило сільське господарство, передусім землеробство. На місцевих досить родючих ґрунтах вирощували жито, гречку, пшеницю, овес, ячмінь, просо, горох, льон, тютюн та коноплі. У дворах козаків, посполитих і різночинців багато було садів із плодовими деревами - яблунями, грушами, вишнями і сливами. На городах вирощували огірки, петрушку, пастернак, цибулю, часник, боби, горох, капусту, буряки, моркву, ріпу і картоплю⁵¹. Вирощене зерно переважно продавалось у Короп для подальшої переробки. Проте зустрічаються випадки купівлі зерна для подальшого збуту, як, наприклад, вчиняли жителі с. Лукнів. Прибутки від вирощування хліба, очевидно, не задовольняли жителів сіл, бо зерна часто вистачало тільки для власного споживання⁵². У господарстві місцевого населення важливе місце займало тваринництво. Головну роль у його розвитку відігравала козацька старшина, зокрема, представники родини Забіл⁵³.

Значного розвитку у Коропській сотні набуло винокуріння. У 1779-1781 рр. у Коропі налічувалося 816 винокурних котлів, з яких 111 належало підсусідкам, 473 - посполитим Генеральної артилерії, 198 - різночинцям, 34 - священикам. У селі Риботині було 3 винокурні, є також згадки про поширення цього промислу у селах Райгородок, Жорновки, Лукнів, Краснопілля⁵⁴.

На розвиток економіки Коропа значною мірою вплинуло перебування артилерії, що дало поштовх до розвитку таких ремесел, як ковальське, лимарське, шевське⁵⁵. Так, у 1779-1781 рр. у Коропі проживали 192 майстри, з них шевці, ковалі, шаповали, ткачі, бондарі, гончарі, виробили яких випускались для потреб місцевих жителів. Чоботарі та кушніри вироблений товар відвозили для продажу на ярмарках у Глухові, Кролевці, Батурині, Воронєжі. Різники продавали м'ясо в Коропі на торгах, а через посередників

збували його в інші міста⁵⁶. У Коропі існували кравецький⁵⁷, ковальський⁵⁸, котлярський⁵⁹ цехи та майстерні по виробництву кахлів⁶⁰.

У другій половині XVIII ст. у Коропі щотижня по понеділках і п'ятницях проводилися торги. Тричі на рік збиралися ярмарки: на Всеїдному тижні, на свята Зішестя Святого Духа і Різдва Пресвятої Богородиці⁶¹. На торгах продавали хліб, сіль, рибу, дрова, худобу, посуд, продукти харчування. На ярмарки приїжджали купці з Чернігова, Новгород-Сіверського, Ніжина, Березни, Глухова із шовковим та суконним товаром. У місцевих крамницях продавався різний дрібний «красний товар», зокрема тканини, стрічки та інші речі⁶².

На території Коропської сотні існували різні види земельної власності. Крім зазначених вище володінь Генеральної військової артилерії, на території сотні існувала земельна власність козацької старшини. Спочатку населені пункти перебували у тимчасовому (умовному) володінні, але впродовж XVIII ст. практично всі вони стали спадковою власністю. У Коропській сотні села Билка, Краснопілля, Рождественське належали «Батурицькому замку» гетьмана І.Мазепи⁶³. У 1718 р. ці села були пожалувані гетьману І.Скоропадському, а в 1727 р. конфісковані у його вдови і передані гетьману Д.Апостола на «булаву и на кухню». Після його смерті вказані села знаходились у володінні «Канцелярії міністерського правління» до 1738 р.⁶⁴ Село Бужанка за гетьмана І.Самойловича належало Івану Биховцю, а потім було конфісковане і передане Генеральній військовій канцелярії. Селом Жорновки за І.Мазепи володів Андрій Журавовський. Потім, за універсалом І.Скоропадського 1710 р., село отримав ніжинський суддя Роман Лазаревич⁶⁵. Він передав Жорновки у спадок своєму сину Василю, який виклопотав у 1745 р. царську грамоту на володіння цією маєтністю⁶⁶. Слободу Царівка за універсалами І.Мазепи 1693 р. та І.Скоропадського 1718 р. отримала родина коропського сотника Т.Довгелі⁶⁷. Селом Карильським заволоділа родина генерального осавула Стефана Бутовича⁶⁸. Великі маєтності зосередила у своїх руках родина Забіл. Вони скуповували земельні угіддя в Обтові, Погорілівці й Коропі. Представник цієї династії генеральний суддя Михайло Забіла володів селом Райгородок із 1708 по 1734 рр.⁶⁹. Загальна кількість підданих Забіл становила 4400 чоловік⁷⁰. У другій половині XVIII ст. хутір Комендатовщина перейшов у власність військового товариша Трофимовича, хутір Юрківщина - значкового товариша Івана Космінського, село Жорнівка - глухівського підкоморія Івана Лазаревича, село Царівка - бунчукового товариша Прохора Забіли, село Рижки - бунчукового товариша Матвія Холодовича⁷¹.

Наприкінці XVIII ст. у регіоні помітно зросла земельна власність російських поміщиків. Великі маєтки на території сотні отримав граф П.Румянцев-Задунайський, до якого відійшли села Сохачі, Райгородок, Жорновки. Генерал-поручик фон Штофель отримав Рождественське, Билку, Краснопілля, котрими володіли і його нащадки⁷².

У другій половині XVIII ст. на території Коропської сотні з'явилися монастирські маєтності. Зокрема, Рихлівському монастирю належав хутір Лутавський за 10 верст від Коропа, також озера Риботин, Бересна, Авлуково, Валуї, Переставне, Ситне, Болотовина, Криве, Тарасівка, Шкурати, Пиювне, Балагин вир, Ракове, Жостка, Лящі, Деснище, Криве і Обиток⁷³.

Щодо соціальної структури населення, то проведена у 1736 р. у Ніжинському полку ревізія свідчить про значну майнову поляризацію населення Коропської сотні. Серед 473 козаків сотні нараховувалося лише 8 ґрунтових і 68 малоґрунтових. Значно чисельнішим був прошарок незможних козаків. З них 154 мали у своїх господарствах худобу, а 218 не володіли нею⁷⁴.

Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр. містить докладну інформацію щодо структури козацького населення Коропа. Загальна кількість козацьких дворів становила 248, з них 29 дворів виборних козаків і 219 - підпомічників. Опис подає докладну картину майнового розшарування у козацькому середовищі. Зокрема, нараховувались 1 двір виборного козака і 40 дворів підпомічників, в яких, крім житлових будівель, більше не було жодних споруд. Клунями володіли 2 виборні козаки (7% від загальної кількості) і 13 підпомічників (5%). Амбарами володіли 22 виборні козаки і 136 підпомічників. У володінні підпомічників нараховувалось 244 хати, а у виборних козаків - 48⁷⁵. Всього у Коропській сотні на той час нараховувалось 746 козацьких дворів⁷⁶. У Коропі кількість козацького населення разом із членами їх сімей, служниками і підсудітками становила 1380 чоловік⁷⁷.

Нарешті, опис Новгород-Сіверського намісництва засвідчив наявність 179 дворів виборних козаків, в яких нараховувалось 315 хат і 191 мешканець. Дворів підпомічників було 540, у них хат 711, а жителів 561. Дворів підсусідків - 76, у них 101 хата і 96 мешканців. Загальна кількість козацьких дворів у цей час навіть зросла порівняно з попередніми роками і становила 795⁷⁸.

Аналогічні процеси спостерігаються щодо посполитого населення сотні. Станом на 1736 р. у Коропській сотні нараховувалось 1250 посполитих. Серед них було лише 7 ґрунтових та 231 малогрунтовой. Серед незаможних посполитих 359 володіли худобою, а 595 не мали її⁷⁹. У середині XVIII ст. кількість дворів посполитих зменшилась і становила 936⁸⁰. У Коропі нараховувалося 442 двори посполитих і 4 бездвірні хати, які належали 360 господарям і 86 удовам. У 60 дворах не було інших будівель, крім житлових хат (13% від загальної кількості). Клуни були у 29 посполитих (7%), амбари - у 341 господаря (76%)⁸¹. Загальна ж кількість посполитих разом із членами їхніх сімей, підсусідками і служниками на той час становила 2285 чоловік⁸². Наприкінці XVIII ст. Генеральній військовій артилерії належало 749 дворів посполитих із 631 хатою, а ще 874 двори із 1073 хатами - решті власників⁸³.

У Коропі в середині XVIII ст. проживали 6 представників козацької старшини і 1 священник. Разом із членами їх сімей, підсусідками і служниками в їхніх дворах мешкали 53 чоловіки⁸⁴. Загальна кількість жителів міста в середині XVIII ст., згідно з Генеральним описом Лівобережної України, становила 3718 чоловік⁸⁵. Що ж стосується кількості населення усєї сотні, то за ревізією 1764 р. вона становила 8120 душ чоловічої статі, з яких 786 були виборними козаками, 1726 - підпомічниками, а 5608 - представниками інших станів⁸⁶.

Отже, незважаючи на невеликі розміри та порівняно невелику кількість населення, Коропська сотня не загубилася у буремних подіях доби Гетьманщини. Протягом другої половини XVII-XVIII ст. Короп був помітним осередком політичного, економічного і культурного життя на терені Північного Лівобережжя, що зумовлювалось його близькістю до гетьманських столиць - Батурина і Глухова та вигідним географічним розташуванням сотні у межириччі Десни та Сейму.

Коропська сотня - лише невеликий регіон Гетьманщини. Для створення цілісної картини адміністративно-територіального устрою Української козацької держави необхідні подальші дослідження регіонів України на сотенному рівні. Це дозволить глибше зрозуміти власну історію, сприяти патріотичному вихованню, утвердженню в громадськості думки про безперервність державотворчих традицій нашого народу.

Джерела та література:

1. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. - К., 1893. - Т. 2. - Полк Нежинский.
2. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей. - Чернигов, 1915.
3. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України в кінці XVII - на початку XVIII ст. - К., 1959.
4. Апанович О. Збройні сили України в першій половині XVIII ст. - К., 1969.
5. Кривошея В. Національна еліта Гетьманщини. - К., 1998. - Ч. 2; Кривошея В. Українська козацька старшина. - К., 2005. - Ч. 1. - 2-е вид.
6. Ситий І. Батурин доби Івана Мазепи // Сіверянський літопис. - 2000. - № 3; Ситий І. Батурин у першій чверті XVIII ст. // Сіверянський літопис. - 1995. - № 1; Ситий І. Генеологічні та історичні нотатки бунчукового товариша Івана Забіли // Сіверянський літопис. - 1999. - № 4; Ситий І. Давні печатки Коропа // Деснянська правда. - 1994. - 3 листопада; Ситий І. До історії українського війська: Списки бунчукових товаришів та сотників 1733 р. // Сіверянський літопис. - 2000. - № 5; Ситий І. Книги Забіл (1671-1715) // Сіверянський літопис. - 1999. - № 1; Ситий І. Новгород-Сіверський цех калачників (1711-1900) // Сіверянський літопис. - 1996. - № 1, 2-3.
7. Коваленко О. Іван Забіла та його хроніка з історії України. // Сіверянський літопис. - 2000. - № 2; Коваленко О. Неопублікована праця Андрія Пригари «Особое или топографическое описание города губернского Новгорода-Северского» // Сіверянський літопис. - 1999. - № 4; Коваленко О., Ситий І. З історії рукописної книги та історичної думки XVIII ст. // Сіверянський літопис. - 1998. - № 2.
8. Павленко С. Золотий вік Батурина (1625-1707) // Сіверянський літопис. - 1995. - № 4; Павленко С. Чернігівський полковник, генеральний обозний Василь Дунін-Борковський // Сіверянський літопис. - 2002. - № 5.
9. Пиріг П. Джерела Центрального історичного архіву у м. Києві про млинарство на Чернігівщині у другій половині XVII ст. // Сіверянський літопис. - 2002. - № 4; Пиріг П. Лівобережний похід Яна-Казимира (1663-1664 рр.) // Сіверянський літопис. - 1999. - № 5.

10. Кривошея В. Національна еліта... - С. 207.
11. Лазаревский А. Описание... - С. 317.
12. Василенко Н. Генеральное следствие о маестностях Нежинского полка. Вып.1. 1729-1730. - Чернигов, 1908. - С. 64-78;
13. Институт рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського (далі - ІР НБУВ). - Ф. І. - Спр. № 58241. - Арк. 227-231 зв.
14. Центральний державний історичний архів України у м.Києві (далі - ЦДІАК України). - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. № 11461. - Арк. 427.
15. Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр.: Показчик населених пунктів. - К., 1959. - С. 41.
16. Лазаревский А. Описание... - С. 320.
17. Там само. - С. 310-311.
18. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618 - 1648). - К., 2006. - С. 299, 440.
19. Коваленко О., Гринь О. Нововиявлені матеріали з історичної топографії міст Чернігово-Сіверщини // Літературний Чернігів. - 2004. - № 3. - С. 103.
20. Лазаревский А. Описание... - С. 315.
21. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 - 1687). - К., - 2004. - С. 496-497.
22. Лазаревский А. Описание... - С. 315, 319, 320.
23. Універсали... - С. 496-497.
24. Лазаревский А. Описание... - С. 317, 319, 320.
25. Присяжні книги 1654 року: Білоцерківський та Ніжинський полки. - К.,2003. - С. 284.
26. Лазаревский А. Описание... - С. 315-317.
27. Присяжні книги... - С. 284.
28. Лазаревский А. Описание... - С. 320-323.
29. Присяжні книги... - С. 284.
30. Лазаревский А. Описание... - С. 318.
31. Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779-1781). - К., 1931. - С. 377-385, 395-405.
32. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией. - СПб, 1892. - Т. 15. - С. 116.
33. Пиріг П. Лівобережний похід... - С. 18.
34. Літопис Самовидця. - К., 1971. - С. 95.
35. Акты, относящиеся к истории... - СПб, 1872. - Т. 7. - С. 22.
36. Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського // Сіверянський літопис. - 1998. - № 1. - С. 87; Універсали... - С. 496-497.
37. Дядиченко В. Нариси... - С. 423.
38. Там само. - С. 510.
39. Величко С. Літопис. - К., 1991. - Т. 2. - С. 407.
40. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей... - С. 4.
41. Апанович О. Збройні сили України... - С. 91.
42. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей... - С. 4.
43. Павленко С. Чернігівський полковник... - С. 98.
44. Модзалевский В. Материалы по истории Малороссии. - Вып.1. - Письма к Ивану Петровичу Забеле и его вдове (1678-1713). - Чернигов, 1912. - С. 13-14.
45. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей... - С. 5.
46. Апанович А. Збройні сили України... - С. 90.
47. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей... - С. 5.
48. ІР НБУВ. - Ф. І. - Спр. № 65266. - Арк. 1.
49. Модзалевский В. Судьбы малороссийских пушкарей... - С. 6.
50. Там само. - С. 7-8.
51. Описи Лівобережної України кінця XVIII - початку XIX століть. - К., 1997. - С. 103.
52. Опис Новгород-Сіверського намісництва ... - 397-405.
53. Борисенко В. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України у другій половині XVII ст. - К., 1986. - С. 64-65.
54. Опис Новгород-Сіверського намісництва ... - 397-405.
55. История городов и сел Украинской ССР: Черниговская область. - К., 1983. - С. 337.
56. Опис Новгород-Сіверського намісництва... - 396.
57. Лазаревська К. Матеріали до історії цехів на Лівобережній Україні XVII-XIX ст. // Записки историко-филологического відділу ВУАН. - К., 1925. - Кн.5. - С. 21-31.
58. Ситий І. Новгород-Сіверський цех калачників... - С. 63.
59. ЦДІАК України. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. № 3442. - Арк. 3.
60. Куриленко В. Художні кахлі Мізинського музею // Народна творчість та етнографія. - 1979. - № 6. - С. 99.
61. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Збірник документів. - К., 1993. - С. 300;

- Опис Новгород-Сіверського намісництва ... - С. 396.
62. Опис Новгород-Сіверського намісництва ... - С. 396.
63. Ситий І. Батурин доби Івана Мазепи... - С. 37.
64. Лазаревский А. Описание... - С. 317-318.
65. Генеральное следствие о маестностях... - С. 66, 77-78.
66. Лазаревский А. Описание... - С. 320.
67. ЦДІАК України. - Ф. 51. - Оп. 3. - Спр. № 1038. - Арк. 9.
68. Там само. - Спр. № 305. - Арк. 2.
69. Лазаревский А. Описание... - С. 320.
70. Панашенко В. Соціальна еліта Гетьманщини. - К., 1995. - С. 66.
71. Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи Малороссии. Полк Нежинский. - Чернигов, 1866. - С. 365-390.
72. Опис Новгород-Сіверського намісництва... - С. 380, 387, 402-403.
73. Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи... - С. 365-390.
74. ІР НБУВ. - Ф. І. - Спр. № 58241. - Арк. 227-231 зв.
75. ЦДІАК України. - Ф. 57. - Оп. 55. - Спр. № 442-705.
76. Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи... - С. 365, 390.
77. ЦДІАК України. - Ф. 57. - Оп. 55. - Спр. № 442-705.
78. Опис Новгород-Сіверського намісництва... - С. 376-388, 395-405.
79. ІР НБУВ. - Ф. І. - Спр. № 58241. - Арк. 227-231 зв.
80. Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи... - С. 365, 390.
81. ЦДІАК України. - Ф. 57. - Спр. № 55. - Арк. 7-437.
82. Там само.
83. Опис Новгород-Сіверського намісництва... - С. 376-388, 395-405.
84. ЦДІАУК. - Ф. 57. - Спр. № 55. - Арк. 732-780.
85. Там само. - Арк. 7-780.
86. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. - Чернигов, 1851. - Ч. 1. - С. 77.

